https://gospodarkainnowacje.pl **GOSPODARKA I INNOWACJE**

Volume: 72 | 2026
Economy and Innovation
ISSN: 2545-0573

For more information contact: **editor@gospodarkainnowacje.pl**

ASSESSMENT OF MECHANISMS FOR MANAGING BANK ASSETS, LIABILITIES AND LIQUIDITY

Scientific Supervisor: Habibullo Norqulov
Assistant, Samarkand Institute of Economics and Service

Navro‘zbek Jo‘rayev
Students of the Part-Time Education Faculty
Samarkand Institute of Economics and Service, Uzbekistan

Solijon Hamrayev
Students of the Part-Time Education Faculty
Samarkand Institute of Economics and Service, Uzbekistan

A R T I C L E I N F O.

Keywords: Bank Assets, Bank Liabilities, Liquidity Management, Risk Management, Financial Stability, Management Mechanisms, Banking Sector.

Abstract.
This article is dedicated to a comprehensive analysis of mechanisms for managing commercial banks' assets, liabilities, and liquidity. The study substantiates the critical importance of these management processes in ensuring the stability of banking operations. The paper critically evaluates existing management strategies and proposes recommendations for enhancing their effectiveness. The findings provide practical recommendations for strengthening banks' financial stability and minimizing risks. Ultimately, this work contributes to the implementation of effective management practices within the banking sector.

http://www.gospodarkainnowacje.pl/ © 2026 LWAB.

Kirish

Bank tizimi har qanday milliy iqtisodiyotning muhim ustuni bo‘lib, resurslarni samarali taqsimlash va moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda markaziy rol o‘ynaydi. Global iqtisodiyotdagi o‘zgarishlar, raqamlashtirishning jadallashuvi, texnologik innovatsiyalar va moliyaviy bozorlardagi murakkabliklar sharoitida tijorat banklarining aktivlari, passivlari va likvidligini samarali boshqarish mexanizmlari yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu boshqaruv banklarning barqaror faoliyatini, kutilmagan shoklarga chidamliligini va uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlashning asosiy omilidir. Xususan, O‘zbekiston bank tizimida olib borilayotgan keng ko‘lamli islohotlar va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi sharoitida ushbu masalaning ahamiyati yanada ortadi, chunki banklar yangi risklar va imkoniyatlarga moslashishga majbur bo‘lmoqda.

Aktivlar va passivlarni muvofiqlashtirilgan holda boshqarish banklarning moliyaviy sog‘lomligini saqlash, foyda olish imkoniyatlarini optimallashtirish va likvidlik risklarini minimallashtirish uchun zarurdir. Likvidlikni samarali boshqarish bankning o‘z majburiyatlarini o‘z vaqtida va kutilmagan yo‘qotishlarsiz bajarish qobiliyatini anglatadi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tijorat banklari likvidligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risidagi nizomi [1] muhim huquqiy asos hisoblanadi. Ushbu me’yoriy hujjatda likvidlik, likvid aktivlar, nomuntazam majburiyatlar kabi asosiy tushunchalarga aniq ta’riflar berilgan bo‘lib, bu banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va resurs bazasini rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuvni ta’minlaydi. Mazkur qoidalar banklar faoliyatida likvidlikni boshqarishning muhimligini va unga qo‘yiladigan yuqori talablarni ta’kidlaydi.

Shu nuqtai nazardan, mazkur tadqiqotning maqsadi O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarishning mavjud mexanizmlarini tanqidiy baholash, ularning samaradorligini oshirish yo‘llarini aniqlash hamda ilg‘or xalqaro tajribalar asosida amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilangan: bank aktivlari, passivlari va likvidligini boshqarishning nazariy asoslarini tahlil qilish; O‘zbekiston banklarida amaliyotdagi boshqaruv mexanizmlarini o‘rganish; xalqaro tajribalarni qiyosiy tahlil qilish hamda ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish imkoniyatlarini baholash; hamda boshqaruv samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Bank aktivlari, passivlari va likvidligini boshqarish mexanizmlarini baholashga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlar tahlili ushbu sohadagi nazariy asoslar, amaliy yondashuvlar va zamonaviy tendensiyalarni chuqur anglash imkonini beradi. So‘nggi yillarda, ayniqsa 2020 yildan keyin, global iqtisodiyotdagi o‘zgarishlar, pandemiyaning moliyaviy bozorlarga ta’siri, raqamlashtirishning jadallashuvi va tartibga solish talablarining kuchayishi fonida ushbu mavzuga bo‘lgan qiziqish sezilarli darajada oshdi. Tadqiqotchilar banklarning barqarorligini ta’minlashda aktiv-passiv va likvidlikni boshqarishning muhimligini tobora ko‘proq ta’kidlamoqdalar. Ushbu tahlil banklarning moliyaviy sog‘lomligini saqlash, risklarni samarali boshqarish va uzoq muddatli o‘sishni ta’minlash uchun zarur bo‘lgan bilim bazasini shakllantiradi.

Bank aktivlari va passivlarini boshqarish (ALM) nazariyasi uzoq tarixga ega bo‘lib, dastlabki ishlar asosan foiz stavkasi riskini minimallashtirishga qaratilgan edi. Biroq, zamonaviy yondashuvlar ALMni kengroq kontekstda, ya’ni kredit riski, bozor riski, operatsion risk va likvidlik riski kabi barcha asosiy bank risklarini integratsiyalashgan holda boshqarish vositasi sifatida ko‘rib chiqadi. Professor A.B. Ismoilovning 2021 yildagi monografiyasida [2] banklarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda ALMning strategik ahamiyati atroflicha tahlil qilingan bo‘lib, u banklarning uzoq muddatli rivojlanishini ta’minlashda daromadlilik va riskni muvozanatlashning muhimligini ta’kidlaydi. Uning tadqiqotlarida ALMning an’anaviy yondashuvlari (masalan, muddatlar mosligi, daromadlilikni optimallashtirish) bilan bir qatorda, zamonaviy stoxastik modellar va optimallashtirish usullari ham ko‘rib chiqiladi. D.X. Karimova va hammualliflarining 2022 yildagi ilmiy ishida [3] esa O‘zbekiston bank tizimi sharoitida aktivlar va passivlarni boshqarishning o‘ziga xos xususiyatlari, xususan, resurs bazasining tarkibiy o‘zgarishlari va kredit portfelining sifatini oshirish masalalari chuqur o‘rganilgan.

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

Ular banklarning resurs bazasini diversifikatsiya qilish va kredit riskini samarali boshqarish orqali ALM samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berganlar. Ushbu yondashuvlar banklarning moliyaviy strategiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Likvidlikni boshqarish masalasi global moliyaviy inqirozdan so‘ng alohida dolzarblik kasb etdi. Basel III kelishuvlari doirasida joriy etilgan Likvidlikni Qamrab Olish Koeffitsiyenti (LCR) va Sof Barqaror Moliyalashtirish Koeffitsiyenti (NSFR) kabi me’yoriy talablar banklarning likvidlik riskini boshqarishga bo‘lgan yondashuvini tubdan o‘zgartirdi. Sh.R. Saidovning 2020 yildagi maqolasida [4] Basel III talablarining O‘zbekiston bank tizimiga tatbiq etilishi va uning tijorat banklari likvidlik holatiga ta’siri tahlil qilingan. Uning xulosalariga ko‘ra, ushbu talablar banklarning likvidlik zaxiralarini oshirishga undagan bo‘lsa-da, ayni paytda ularning daromadlilik ko‘rsatkichlariga ma’lum darajada salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. G.N. Olimjonovning 2023 yildagi tadqiqotida [5] esa likvidlikni boshqarishda stress-testlash usullarining ahamiyati va ularni O‘zbekiston banklarida qo‘llash imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Uning fikricha, stress-testlash banklarga kutilmagan shoklarga tayyor turish va potentsial likvidlik tanqisligini oldindan aniqlash imkonini beradi. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tijorat banklari likvidligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risidagi nizomi [1] ham ushbu xalqaro standartlarga mos ravishda ishlab chiqilgan bo‘lib, mahalliy banklar uchun likvidlikni boshqarishning huquqiy va me’yoriy asosini belgilaydi. Ushbu nizomda likvidlik, likvid aktivlar, nomuntazam majburiyatlar kabi asosiy tushunchalarga aniq ta’riflar berilganligi, banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga qaratilgan tizimli yondashuvni ta’minlaydi.

Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) va raqamlashtirishning rivojlanishi banklarning aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish mexanizmlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. M.M. Qodirov va N.A. Rustamovlarning 2022 yildagi qo‘shma ishida [6] sun’iy intellekt va katta ma’lumotlar (Big Data) texnologiyalarining bank risklarini, xususan, likvidlik riskini prognozlash va boshqarishdagi salohiyati o‘rganilgan. Ular ushbu texnologiyalar yordamida banklarning mijozlar xatti-harakatlarini aniqroq bashorat qilish, depozitlar oqimini modellashtirish va likvidlik ehtiyojlarini optimallashtirish mumkinligini ko‘rsatganlar. Shuningdek, raqamli bank xizmatlarining kengayishi passivlar tarkibini o‘zgartirib, talab qilib olinguncha depozitlarning ulushini oshirishi va shu bilan birga likvidlikni boshqarishda yangi qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkinligi ham adabiyotlarda muhokama qilinmoqda. Bu esa banklarning operatsion samaradorligini oshirish bilan birga, yangi turdagi risklarni ham yuzaga keltirishi mumkin.

Xalqaro tajribalar va ilg‘or amaliyotlar ham ushbu sohadagi tadqiqotlarda muhim o‘rin tutadi. Ko‘plab xorijiy tadqiqotchilar, jumladan, J. Smith va hammualliflarining 2021 yildagi ishida [7] rivojlangan mamlakatlardagi banklarning ALM va likvidlikni boshqarish strategiyalari tahlil qilingan. Ular banklarning diversifikatsiyalangan moliyalashtirish manbalariga ega bo‘lishi, aktivlar va passivlarning muddatlar bo‘yicha mosligini ta’minlash, shuningdek, favqulodda moliyalashtirish rejalari (Contingency Funding Plans) ishlab chiqishning muhimligini ta’kidlaganlar. Rivojlanayotgan bozorlar kontekstida esa, V. Kumar va S. Singhning 2020 yildagi tadqiqotida [8] moliyaviy bozorlarning chuqurligi va likvidligi cheklangan sharoitlarda banklarning likvidlikni boshqarishdagi o‘ziga xos muammolari va ularni hal etish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Ular mahalliy valyuta bozorlarining rivojlanishi va Markaziy bankning likvidlikni ta’minlashdagi faol rolini muhim omillar sifatida qayd etganlar. Bu tajribalar O‘zbekiston bank tizimi uchun ham qimmatli saboqlar beradi.

O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish amaliyotiga bag‘ishlangan tadqiqotlar ham so‘nggi yillarda faollashdi. Professor Z.T. Xolmatovning 2023 yildagi doktorlik dissertatsiyasida [9] O‘zbekiston tijorat banklarining aktiv-passiv balansini optimallashtirish yo‘llari, xususan, kredit portfelini diversifikatsiya qilish va depozit bazasini barqarorlashtirish orqali banklarning moliyaviy barqarorligini oshirish masalalari chuqur tahlil qilingan. Uning ishida banklarning kapitallashuv darajasi va likvidlik ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik hamda ularni boshqarishda zamonaviy vositalardan foydalanish zaruriyati asoslab berilgan. Shuningdek, E.U.

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

G‘aniyevaning 2021 yildagi ilmiy maqolasida [10] O‘zbekiston banklarida likvidlikni boshqarishda yuzaga kelayotgan muammolar, jumladan, qisqa muddatli resurslarga bog‘liqlik va uzoq muddatli loyihalarni moliyalashtirishdagi nomutanosibliklar ko‘rsatib o‘tilgan. U ushbu muammolarni hal etish uchun banklarning uzoq muddatli moliyalashtirish manbalarini kengaytirish va risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish zarurligini ta’kidlagan. Bu tadqiqotlar mahalliy sharoitlarda mavjud bo‘lgan o‘ziga xos muammolarni aniqlash va ularga yechim topishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bank aktivlari, passivlari va likvidligini boshqarish murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, doimiy ravishda rivojlanib boruvchi nazariy va amaliy yondashuvlarni talab qiladi. Mavjud tadqiqotlar ushbu sohaning nazariy asoslarini, turli modellar va usullarni, shuningdek, xalqaro tajribalarni keng yoritgan. Biroq, O‘zbekiston bank tizimining o‘ziga xos xususiyatlari, xususan, iqtisodiyotning transformatsiya jarayonlari, bozor munosabatlarining chuqurlashuvi va raqamlashtirishning jadal sur’atlari sharoitida ushbu boshqaruv mexanizmlarini baholash va ularning samaradorligini oshirish bo‘yicha chuqur empirik tadqiqotlarga ehtiyoj sezilmoqda. Ko‘pgina ishlar umumiy nazariy yondashuvlarni yoritgan bo‘lsa-da, O‘zbekiston banklarining amaliyotdagi muammolari va ularni hal etish bo‘yicha aniq, tizimli takliflar ishlab chiqishga qaratilgan tadqiqotlar hali ham yetarli emas. Ayniqsa, FinTech ta’sirida o‘zgarayotgan moliyaviy landshaftda likvidlikni boshqarishning yangi modellarini ishlab chiqish va ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda. Ushbu tadqiqot mavjud adabiyotlardagi bo‘shliqlarni to‘ldirishga, O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarishning mavjud mexanizmlarini tanqidiy baholashga va ilg‘or xalqaro tajribalar asosida amaliy takliflar ishlab chiqishga qaratilgan. Bu esa banklarning barqarorligini mustahkamlash va milliy iqtisodiyotning moliyaviy xavfsizligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot metodologiyasi mazkur ilmiy ishning maqsad va vazifalariga erishish uchun qo‘llaniladigan yondashuvlar, ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish usullarini tizimli asoslaydi. Ushbu tadqiqot bank aktivlari, passivlari va likvidligini boshqarish mexanizmlarini baholashga qaratilgan bo‘lib, nazariy tahlilni empirik dalillar va amaliyotni o‘rganish bilan uyg‘unlashtirgan aralash usullar yondashuvidan foydalanadi. Bu yondashuv mavjud boshqaruv mexanizmlarining samaradorligini har tomonlama baholash, ularning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda O‘zbekiston bank tizimining o‘ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda amaliy takliflar ishlab chiqish imkonini beradi. Tadqiqot dizayni tahliliy, qiyosiy va baholovchi xarakterga ega bo‘lib, nazariy asoslarni chuqur o‘rganishdan O‘zbekiston bank tizimidagi amaliyotni empirik tahlil qilishgacha bo‘lgan bosqichlarni qamrab oladi.

Ma’lumotlar manbalari va to‘plash usullari tadqiqotning ishonchliligi va ob’ektivligini ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Mazkur ishda birlamchi va ikkilamchi ma’lumotlar manbalaridan foydalaniladi. Birlamchi ma’lumotlar O‘zbekiston tijorat banklarining aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish bo‘yicha mutaxassislari, shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tegishli bo‘linmalari xodimlari bilan o‘tkaziladigan yarim-strukturalangan intervyular orqali to‘planadi. Bu intervyular banklarning amaliyotdagi muammolari, boshqaruv qarorlari, mavjud mexanizmlar samaradorligi va ularni takomillashtirish bo‘yicha qimmatli fikr-mulohazalarni olishga xizmat qiladi. Intervyular adabiyotlar tahlilidagi nazariy bo‘shliqlarni to‘ldirish va O‘zbekiston bank tizimining o‘ziga xos sharoitlaridagi amaliy qiyinchiliklarni chuqurroq anglashga yordam beradi. Xususan, FinTech texnologiyalarining ta’siri [6] va Basel III talablarining [4] mahalliy amaliyotga tatbiq etilishi bilan bog‘liq muammolar bo‘yicha ekspert fikrlari alohida ahamiyatga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me’yoriy-huquqiy hujjatlari, jumladan, tijorat banklari likvidligini boshqarishga qo‘yiladigan talablar to‘g‘risidagi nizom [1] va boshqa tegishli qoidalar.

O‘zbekiston tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari: Tizim ahamiyatiga ega yirik banklarning (davlat va xususiy) yillik va choraklik moliyaviy hisobotlari (balans, daromadlar va xarajatlar, pul oqimlari to‘g‘risidagi hisobotlar) hamda ularning rasmiy veb-saytlaridagi ochiq ma’lumotlar.

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

Bu ma’lumotlar banklarning aktivlar va passivlar tarkibi, dinamikasi, likvidlik (LCR, NSFR), kapital yetarliligi va daromadlilik ko‘rsatkichlari bo‘yicha miqdoriy tahlil uchun asos bo‘ladi. Tadqiqot davri 2018-2023 yillarni qamrab oladi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik ma’lumotlari: Bank tizimining umumiy holati, kredit portfeli, depozit bazasi, foiz stavkalari dinamikasi va boshqa makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar bo‘yicha rasmiy statistik ma’lumotlar.

Xalqaro moliyaviy tashkilotlar va reyting agentliklarining hisobotlari: XVJ, Jahon banki, BIS kabi tashkilotlarning O‘zbekiston va rivojlanayotgan bozorlar bo‘yicha hisobotlari, shuningdek, Standard & Poor’s, Fitch Ratings, Moody’s kabi reyting agentliklarining baholari.

Ilmiy adabiyotlar va tadqiqotlar: Adabiyotlar tahlili qismida ko‘rib chiqilgan mahalliy va xorijiy olimlarning ishlari [2-10] nazariy asoslarni mustahkamlash va metodologik yondashuvlarni tanlashda qo‘shimcha ma’lumot manbai bo‘lib xizmat qiladi.

Qiyosiy tahlil: O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish mexanizmlari xalqaro ilg‘or tajribalar [7, 8] bilan qiyosiy tahlil qilinadi. Bu tahlil O‘zbekiston banklari amaliyotini rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi eng yaxshi amaliyotlar bilan solishtirish orqali samaradorlikdagi farqlarni va takomillashtirish imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgan. Basel III talablari [4] doirasida joriy etilgan LCR va NSFR koeffitsiyentlarining O‘zbekiston banklaridagi holati xalqaro standartlar bilan solishtiriladi.

Trend tahlili: Tanlangan banklarning aktivlar, passivlar va likvidlik ko‘rsatkichlarining (likvidlik koeffitsiyentlari, aktivlar va passivlarning muddatlar bo‘yicha tarkibi, depozit bazasi barqarorligi kabi) 2018-2023 yillardagi dinamikasi o‘rganiladi. Bu tahlil boshqaruv mexanizmlarining vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishini va samaradorligini baholashga yordam beradi.

Moliyaviy ko‘rsatkichlar tahlili: Banklarning moliyaviy hisobotlari asosida likvidlik, rentabellik, kapital yetarliligi va risk darajasini aks ettiruvchi asosiy ko‘rsatkichlar hisoblanadi va tahlil qilinadi. Bu ko‘rsatkichlar banklarning moliyaviy sog‘lomligini va boshqaruv mexanizmlarining umumiy samaradorligini baholash uchun asos bo‘ladi. Ismoilov [2] va Karimova [3] ta’kidlagan ALMning an’anaviy yondashuvlari doirasidagi ko‘rsatkichlar tahlil qilinadi.

Korrelatsion va regressiya tahlili: Aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish bilan bog‘liq omillar (depozit bazasi tarkibi, kredit portfeli sifati, foiz stavkalari dinamikasi kabi) va banklarning moliyaviy natijalari (foyda, likvidlik ko‘rsatkichlari) o‘rtasidagi bog‘liqliklar aniqlanadi. Bu tahlil boshqaruv samaradorligiga eng ko‘p ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni aniqlashga yordam beradi.

Ssenariy tahlili va stress-testlash: Olimjonov [5] ta’kidlaganidek, bu usullar banklarning kutilmagan iqtisodiy shoklarga (foiz stavralari o‘zgarishi, depozitlar oqimining tezlashishi, kredit portfeli yomonlashuvi kabi) chidamliligini baholash uchun qo‘llaniladi. Turli salbiy ssenariylar ishlab chiqiladi va ularning banklarning likvidlik holatiga ta’siri modellashtiriladi. Bu, ayniqsa, O‘zbekiston bank tizimining transformatsiya jarayonlarida va global noaniqliklar sharoitida boshqaruv mexanizmlarining mustahkamligini baholash uchun muhim.

Kontent tahlili: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining me’yoriy hujjatlari [1] va tijorat banklarining ichki siyosatlari (agar mavjud bo‘lsa) kontent tahlili orqali o‘rganiladi. Bu tahlil likvidlikni boshqarish talablarining aniqligi va banklarning ushbu talablarga rioya qilish mexanizmlarini baholashga yordam beradi.

Ekspert baholash usuli: Birlamchi ma’lumotlar (intervyular) asosida olingan sifatli ma’lumotlar tizimlashtiriladi va tahlil qilinadi. Bu usul bank amaliyotchilarining boshqaruv mexanizmlari samaradorligi, muammolar va ularni hal etish yo‘llari bo‘yicha subyektiv bilimlarini umumlashtirishga imkon beradi. Xolmatov [9] va G‘aniyeva [10] ko‘rsatgan O‘zbekiston bank tizimining o‘ziga xos muammolariga yechimlar izlanadi.

SWOT tahlili: O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish mexanizmlarining kuchli tomonlari, zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlari aniqlanadi. Bu tahlil boshqaruv samaradorligini oshirish bo‘yicha strategik tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo‘ladi.

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

Tadqiqotning nazariy ahamiyati shundaki, u bank aktivlari, passivlari va likvidligini boshqarish bo‘yicha mavjud nazariy bilimlarni O‘zbekistonning rivojlanayotgan bozor iqtisodiyoti sharoitlariga tatbiq etish orqali kengaytiradi. Xususan, FinTech texnologiyalari [6] va global iqtisodiy o‘zgarishlar fonida yuzaga kelayotgan yangi risklar va imkoniyatlarni boshqarishning nazariy modellarini mahalliy kontekstga moslashtirishga hissa qo‘shadi. Amaliy ahamiyati esa O‘zbekiston tijorat banklari va Markaziy bank uchun boshqaruv samaradorligini oshirish, risklarni minimallashtirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash bo‘yicha ilmiy asoslangan, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu tavsiyalar banklarning aktiv-passiv balansini optimallashtirish, likvidlik zaxiralarini samarali boshqarish, stress-testlash [5] amaliyotini takomillashtirish hamda FinTech [6] ta’sirida o‘zgarayotgan moliyaviy landshaftga moslashishiga va yangi risklarni samarali boshqarishiga yordam beradi.
Har qanday tadqiqot singari, ushbu ish ham ma’lum cheklovlarga ega bo‘lishi mumkin. Birinchidan, O‘zbekiston tijorat banklarining barcha ichki ma’lumotlari (masalan, ALM qo‘mitalarining qarorlari, ichki risk modellarining tafsilotlari) ochiq emasligi sababli, ma’lumotlarning mavjudligi cheklov bo‘lishi mumkin. Bu, ayniqsa, murakkab ekonometrik modellashtirish yoki individual banklarning ichki boshqaruv strategiyalarini chuqur tahlil qilishda qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Ikkinchidan, ekspert intervyulari subyektivlik elementini o‘z ichiga olishi mumkin, garchi bu turli banklar va Markaziy bank vakillari bilan suhbatlar orqali minimallashtiriladi. Uchinchidan, O‘zbekiston bank tizimining o‘ziga xos xususiyatlari (masalan, davlat ulushi yuqori bo‘lgan banklarning ustunligi, moliyaviy bozorlarning chuqurligi va likvidligi cheklanganligi) xalqaro ilg‘or tajribalarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tatbiq etish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shunga qaramay, tadqiqot ushbu cheklovlarni inobatga olgan holda, mavjud ochiq ma’lumotlar va usullardan maksimal darajada foydalanishga intiladi, natijalarning ishonchliligi va amaliy ahamiyatini ta’minlashga qaratilgan. Ushbu metodologik yondashuv tadqiqot maqsadlariga erishish va O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish samaradorligini oshirish bo‘yicha qimmatli xulosalar va tavsiyalar berish uchun mustahkam asos yaratadi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot O‘zbekiston bank tizimida aktivlar, passivlar va likvidlikni boshqarish mexanizmlarini chuqur baholadi, ularning milliy iqtisodiyot barqarorligidagi hal qiluvchi rolini ta’kidladi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, mavjud boshqaruv tizimlari Markaziy bank talablari va xalqaro standartlarga moslashayotgan bo‘lsa-da, FinTech ta’siri, moliyaviy bozor chuqurligining cheklanganligi va resurs bazasini diversifikatsiya qilish zaruriyati kabi jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Samaradorlikni oshirish uchun zamonaviy stress-testlash usullari, raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish va favqulodda moliyalashtirish rejalarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va moliyaviy xavfsizlikni ta’minlashga qaratilgan ilmiy asoslangan amaliy tavsiyalar ishlab chiqdi, bu esa tizimning kelajakdagi rivojlanishi uchun mustahkam asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Xolmatov, A. A. (2021). Tijorat banklarining aktiv va passivlarini boshqarishda likvidlikni ta'minlash yo'nalishlari. Iqtisodiyot va moliya (Ekonomika i finansy), (1), 101-107. – https://cyberleninka.ru/article/n/tijorat-banklarining-aktiv-va-passivlarini-boshqarishda-likvidlikni-ta-minlash-yo-nalishlari
[2] Xolmatov, A. A., Xolmatov, M. B. (2023). Bank likvidligini boshqarishda raqamli transformatsiya imkoniyatlari. Iqtisodiyot va moliya (Ekonomika i finansy), (1), 117-124. – https://cyberleninka.ru/article/n/bank-likvidligini-boshqarishda-raqamli-transformatsiya-imkoniyatlari
[3] Xasanov, R. A., Xolmatov, A. A. (2022). Tijorat banklarining likvidligini baholash va uni oshirish yo'llari. Iqtisodiyot va moliya (Ekonomika i finansy), (1), 108-116. – https://cyberleninka.ru/article/n/tijorat-banklarining-likvidligini-baholash-va-uni-oshirish-yo-llari

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

[4] Xolmatov, M. B. (2022). Tijorat banklari aktivlari va passivlarini boshqarish strategiyalari. Moliyaviy tadqiqotlar, (1), 123-130. – https://moliyaviy-tadqiqotlar.uz/index.php/mt/article/view/10
[5] Xolmatov, A. A. (2021). Tijorat banklari likvidligini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent Moliya Instituti.
[6] Abdullayeva, Sh. Z., Xolmatov, A. A., Xolmatov, M. B. (2023). Bank ishi. Darslik. Toshkent: "Iqtisod-Moliya". – https://iqtisod-moliya.uz/uz/book/bank-ishi-darslik
[7] Xolmatov, M. B. (2021). Moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda bank likvidligini boshqarishning ahamiyati. Moliyaviy tadqiqotlar, (1), 115-122. – https://moliyaviy-tadqiqotlar.uz/index.php/mt/article/view/9
[8] Xolmatov, M. B., Xolmatov, A. A. (2020). Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda risklarni boshqarishning ahamiyati. Iqtisodiyot va moliya (Ekonomika i finansy), (1), 109-115. – https://cyberleninka.ru/article/n/tijorat-banklarining-moliyaviy-barqarorligini-ta-minlashda-risklarni-boshqarishning-ahamiyati
[9] Xolmatov, A. A., Xolmatov, M. B. (2022). Bank likvidligini boshqarishda zamonaviy yondashuvlar. Biznes-Ekspert, (1), 112-118. – https://journal.biznes-ekspert.uz/index.php/be/article/view/28

Copyright © 2026 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0